

ՍՈՒՐԲ ԲԱՐԹՈՂԻՄԵՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻ ՎԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սուրբ Բարթողիմեոս և Սուրբ Թադեոս առաքյալները հանդիսանում են Հայ Եկեղեցու «առաջին լուսավորիչները»¹:

Հայաստան աշխարհի առաջին լուսավորիչ Սուրբ Թադեոսի կենսագրության, առաքելության և վկայության մասին տես «Էջմիածին» ամսագիր, 1982, № Է, էջ 32:

Սուրբ Բարթողիմեոս առաքյալը Հիսուսի տասներկու առաքյալներից մեկն էր²:

Նա Գալիլիայի Կանա քաղաքից էր և կոչվում էր Նաթանայել: Իսկ Բարթողիմեոս նշանակում է «որդի Թադմեի»:

Հովհաննես ավետարանիչը Նաթանայելի կամ հետագա Սուրբ Բարթողիմեոսի առաքելության և քարոզության կոչվելու հետաքրքիր մի դեպքի մասին, մանրամասնորեն պատմում է իր ավետարանում (Ա 43—51):

Երբ մի անգամ Հիսուսը գտնվում էր դարձյալ Գալիլիայի լճի ափին, քարոզում և համալրում էր իր առաքյալների թիվը, Բեթսայիդացի Փիլիպպոս առաքյալը, հանդիպում է իր նախածանոթ Նաթանայելին և նրան ավետում հետևյալը. «Ում մասին որ Մովսեսը օրենքի մեջ և մյուս մարգարեները գրել են, գտանք նրան՝ Հիսուսին՝ Հովսեփի որդուն՝ Նապսուրեթից... արի և տես»³:

Ապա Փիլիպպոսն ու Նաթանայելը գալիս են Հիսուսի մոտ: Երբ Հիսուսը հեռվից տեսնում է Նաթանայելին, իր շուրջ հավաքված առաքյալներին ասում է. «Ահա արդարև մի իսրայելացի որի մեջ նեղություն չկա»: Նաթանայելը շփոթված բայց և անսպառ իր սրբոյ վկայության և երկնային ներշնչումին, ասում է. «Ռաբբի՛, դու ես Աստծու որդին, դո՛ւ ես Իսրայելի թագավորը»:

Եկեղեցու հայրերը նշում են, որ Սուրբ Բարթողիմեոսը իր առաքելակից ընկերների մեջ առաջինն էր, որ այսպես դավանում էր Հիսուսի աստվածությունը: Նա իր այդ վկայության համար էլ կոչվում է նախադավան առաքյալ:

Հիսուսը առաջին իսկ ականարկից Նաթանայելի մեջ ճանաչում է ճշմարիտ ու ավսիվ մի նոր աշակերտի, վստահելի բարոյական արժանիքներով օժտված մի անձնավորության, որը Ավետարանի փրկագործ ու տիեզերական պատգամն ու ավետիսը քարոզելու էր հեռավոր աշխարհներում, զանազան ազգերի մեջ, և հանուն իր նոր հավատի և համոզմունքների իր նահատակությամբ փառավոր ապացույցը տալու էր քրիստոնեական նոր կրոնի երկնատուր ու հավիտենական ճշմարտության:

Ըստ վարքագրական տվյալների Սուրբ Բարթողիմեոս առաքյալը նախ քարոզում էր Հնդկաց աշխարհում, ապա Մարաց, Պարթևվաց, Ասորիքի և Գերմանիկեցիների աշխարհներում⁴: Ապա նա Ատրպատականի վրայով քարոզելու համար մտնում է «ի վիճակ Թադեի»⁵, սկսելով Սյունյաց, ապա Գողթնյաց գավառները և այնուհետև հասնում է Հայաստանի Արտաշատ մայրաքաղաք: Այստեղ Սուրբ Բարթողիմեոսը հանդիպում է Սուրբ Թադեոս առաքյալին: Հայ Եկեղեցու երկու լուսավորիչները մի գիշեր միասին օթևանում են Արտաշատի բլրի վրա և ի հիշատակ իրենց այս պատմական հանդիպման հաջորդ առավոտ կանգնեցնում են «վնջան սրբոյ խաչի», որը Հայ Եկեղեցու պատմության մեջ կոչվում է «Օթեաց խաչ», այսինքն՝ Սուրբ խաչի հովանու և պաշտպանության ներքո օթևանելու կամ գիշերելու վայր:

¹ Օրացոյց, Մայր Աթոռի, 1982, նոյեմբեր 28:

² Մատթ. Ժ 3, Մարկ. Գ 13, Դուկ. 2 13:

³ Հովհ. Ա 43—51:

⁴ «Սուփերք հայկականք», ԺԹ, էջ 6—22:

⁵ Նույնը, էջ 24:

Սույն հանդիպումից հետո, երկու առաքյալները հրաժեշտ են առնում միմյանցից և յուրաքանչյուրը գնում է «ըստ հրամանի Հոգւոյ Սրբոյ» իրեն համար սահմանված առաքելական վիճակը: Սուրբ Թադէոսը մեկնում է Վասպուրական, Արտաշ, իսկ Սուրբ Բարթողիմէոսը՝ Հեր և Ջարեհավան գավառները, ապա Անձնացյաց աշխարհը և վերջում՝ Ադբակ: Այստեղ, Հայոց Սանատրուկ թագավորի քույրը՝ իշխանուհի Ոգուհին, որը խորապէս ապոլել էր իր թագավոր եղբոր միամտիկ Սանդուխտ կույսի նահատակությունից, «ի բաց մերկացեալ զփառս աշխարհի, եկն առ Սուրբ Բարթողիմէոս ի ծածուկ, և լուեալ ի նմանդ զբանն կենաց՝ հաւատաց ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ինքն և իւրքն ամենայն»⁶:

Հայոց Սանատրուկ արքան լսում է այդ մասին, լցվում «մեծաւ ցասմամբ իբրն զգական կատաղեալ արիւնարբոս» և հրամայում է իր Տերենտիոս հապարապետին, շտապ գալ-ծերբակալել և՛ Սուրբ Բարթողիմէոս առաքյալին, և՛ իր իշխանուհի Ոգուհի քրոջ, և բերել թագավորական ատյան: Հապարապետը ևս, սակայն, հավատում է Քրիստոսին, խորապէս ապոլված Սուրբ Բարթողիմէոսի ավետարանի քարոզից: Հայոց թագավորը, կորցնելուց հետո իր աղջկան, կորցնում է նաև իր քրոջն ու իր հավատարիմ Տերենտիոս հապարապետին: Թագավորական ատյանը մահվան է դատապարտում հին աստվածները ուրացողներին: Սուրբ Բարթողիմէոսը նահատակվում է մի ամբողջ ժամ, մասնավոր կերպով պատրաստված և «կարիճ» կոչված փշոտ գավազանների տանջալի հարվածների ներքո, իսկ Ոգուհի իշխանուհին, Տերենտիոս հապարապետը, Իսրայել իշխանը, Ջարմանդուխտ իշխանուհին և 2.000 հնավատացյալներ սրամահ են լինում⁷:

Սանատրուկ թագավորի հրամանով նախապէս նահատակվում էր նաև Սուրբ Թադէոսը Սանդուխտ կույսի հետ: 60 թվականին նահատակվում է Սուրբ Բարթողիմէոս առաքյալը: Ս. Թադէոսի գերեզմանը որպէս ուխտատեղի գտնվում է Արտաշում (Մակու, Արևմտյան Հայաստան), իսկ Սուրբ Բարթողիմէոսի գերեզմանը՝ Ադբակում (Վասպուրական): «Հայոց Եկեղեցին կրնա իր առաջին երկու լուսավորիչներովը պարծենալ և անոնց նվիրական գերեզմանները ցոյց տալ իբր իր առաքելական սկզբնավորության անհակառակելի փաստեր, ինչպէս Հռոմ ալ

Պետրոսի և Պողոսի գերեզմաններով կփառաբանէ իր առաքելական սկզբնավորայլը»⁸:

Հայ Եկեղեցու պատմության սկզբնավորության հետ կապված են նաև Հայաստանի առաջին երկու լուսավորիչների առաքելության և քարոզության հետ կապված նվիրական սրբություններ, «որոնք հայերուն կողմէ ամենայն երկրորդությամբ հարգված են»⁹:

Թադէոս առաքյալը իր հետ Հայաստան է բերում սուրբ Գեղարդը, որով հռոմեացի վիճկորդ խոցել էր Քրիստոսի կողը, երբ նա խաչի վրա էր, ստուգելու համար հրամանը¹⁰ և ապա Հիսուսի անձեռագործ դաստառակը կամ թաշկինակը¹¹:

Իսկ Բարթողիմէոս առաքյալը ըստ ավանդության իր հետ Հայաստան է բերել Սուրբ Աստվածածնի կամ «Տիրամոր պատկերը», «նկարեալ ի փայտն»:

Հայ Եկեղեցին տարին երկու անգամ կատարում է մեր առաջին լուսավորիչ առաքյալների տոնը, առաջինը՝ Երկոտասան առաքելոցն Քրիստոսի» տոնին, հուլիսին, և երկրորդը՝ Ս. Թադէոս և Ս. Բարթողիմէոս առաքյալների տոնին, դեկտեմբերին: «Տօն սրբոց առաքելոցն և առաջին լուսավորչացն մերոց Թադէոսի և Բարթողիմէոսի» տոնին¹²:

Քրիստոսի տասներկու առաքյալների հիշատակին նվիրված շարականում, Սուրբ Թադէոս և Սուրբ Բարթողիմէոս առաքյալների քարոզությունը Հայաստանում բնութագրվում է հետևյալ պատկերավոր ու տպավորիչ ձևով. «Հայրատունկ այգոյն հրեղէն պարիսպ և բարձր աշտարակք, ոսկեղէն բաժակք և ժիր մառռուակք, Հայաստանեայց հայր հոգևոր Բարթողիմէոս և Թադէոս, բարեխօս լերուք առ Տէր վասն անձանց մերոց»¹³:

Սուրբ Բարթողիմէոս առաքյալի վկայությունը, այժմ, աշխարհաբար թարգմանությանը ներկայացվում է «Էջմիածին» անագրի ընթերցողների ուղադրությամբ: Վկայաբանության աշխարհաբար թարգմանությունը կատարվել է «Սուփերք հայկականք» ժԺ գրքից, որը հրատարակվել է 1854 թվականին Վենետիկում:

Ա. ՀԱՏԻՏՅԱՆ

⁸ Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանյան, Ազգապատում, Ա հատոր, մասն Բ, Բեյրութ, էջ 29:

⁹ Նույնը, էջ 33—34:

¹⁰ Հովհ. ԺԺ 31—37:

¹¹ Տես այս մասին «Էջմիածին», 1982, № Է, էջ 33:

¹² Օրացոյց, Մայր Աթոռի, 1982:

¹³ Չալսեալ Շարական, Էջմիածին, 1888, էջ 78—79:

⁶ Նույնը, էջ 26:

⁷ Նույնը, էջ 28—30: